

Fælles forældremyndighed i sammenbrudte familier

En skilsmisse ses ofte som en social begivenhed, der får negative psykologiske konsekvenser for det barn, der oplever, at forældre ikke længere kan bo sammen. Skilsmissen er samtidig den ultimative afgørelse af, hvor barnet skal bo og hvem, det skal bo sammen med. Det har hidtil været praksis, at forældremyndigheden tildeles den ene af forældrene, typisk moderen. Fælles forældremyndighed er blevet mere udbredt over de sidste 20 år; ikke bare i Danmark, men også i udlandet. Med vedtagelsen af forældreansvarsloven i Danmark kan fælles forældremyndighed ikke længere aftales, men forældremyndigheden er som udgangspunkt fælles. Forældremyndighed ved en skilsmisse har også før forældreansvarsloven været omdiskuteret, og det er ofte fremhævet, at barnet mister en forælder, og at konflikten mellem forældre blot fortsætter som en konflikt om forældremyndigheden.

Beslutningen om forældremyndighed lander midt i en situation, hvor beslutningen i sig selv påvirker situationen, og det gør det svært at skille tingene fra hinanden og fremkomme med klare konklusioner, men der synes alligevel at være visse tydelige tegn, som bør indgå i debatten. Det spørgsmål, der trænger sig på, er, om fælles forældremyndighed fremmer en myndig opdragelse til gavn for barnet eller om konflikter mellem forældre forstærkes til skade for barnet?

Hvad reagerer barnet på under forældres skilsmisse?

Litteraturen om børns tilpasning i forbindelse med forældremyndighed og samvær er omfattende. For det meste viser resultaterne entydigt, at skilsmisse eller separation har negative psykologiske konsekvenser for børn i form af bl.a. ringere velbefindende, adfærdsproblemer, svingende skolepræstationer og lavere selvtillid¹. Nogle af disse reaktioner kan imidlertid være til stede, før skilsmissen bliver en realitet, og man kan med rette formode, at de ville blive forstærkede, hvis forældrene fortsatte samlivet. Barnets reaktioner er i højere grad en reaktion på stemningen i hjemmet, og en fjendtlig tone i hjemmet vil skabe problemer for barnet, skilsmisse eller ej. Der kan dog være særlige omstændigheder ved skilsmissen, som forstærker barnets problemer. Barnet mister den ene forælder, konflikten mellem forældre tager til, og der bliver mindre opmærksomhed på barnets behov fra forældrenes side.

Denne helhed af faktorer skaber i sig selv negative konsekvenser for barnet. Det er vanskeligt at generalisere barnets reaktioner, idet bl.a. tidspunktet for skilsmissen og barnets temperament spiller

---

¹ Lansford, J.E. (2009): Parental Divorce and Children's Adjustment. *Perspectives on Psychological Science*. 4, 2, 140-152

en afgørende rolle for reaktionerne². Forløbsundersøgelser viser dog, at ca. 1/3 af børnene klarer sig godt ca. 10 år efter en skilsmisse, mens ¼ af pigerne og ½ af drengene lider af symptomer på depression og har svært ved at indgå i relationer til andre. Der er ingen grund til at patologisere disse reaktioner, men det er på den anden side reaktioner, der viser, at børnene generelt bliver udsat for store krav til at tackle situationen. Under skilsmissen oplever nogle børn forældre, der ligger i bitter strid med hinanden, og når børnene følger i forældrenes fodspor og efterligner samme adfærd, som de overværer under forældrenes strid, vækker det ofte bekymring hos skolelærere, pædagoger, psykologer og andre fagfolk, der overværer eller hører om barnets adfærd. Det er ret afgørende for barnets tilpasning efter forældrenes skilsmisse, at forældrene kan finde ud af at dele forældreskabet efter en eller anden fælles ordning.

Sat på spidsen kan man rejse spørgsmålet om de negative konsekvenser skyldes et dårligt ægteskab før, under og efter skilsmissen eller om reaktionerne forstyrrer barnets udvikling, også selv om der er klarhed om forældremyndigheden og samvær. Nyere forskning, som bygger på velkontrollerede forløbsundersøgelser, peger på, at de problemer, som skilsmissebørn oplever, i overvejende grad skyldes problemer, der var til stede i ægteskabet før skilsmissen³. Undersøgelser peger på, at samvær med den ikke-primære omsorgsgiver vil have en tendens til at gøre tilværelsen mere utryk for barnet, hvis konfliktniveauet mellem forældrene er højt.

Trods en skilsmisse oplever børn ikke nødvendigvis, at tilværelsen forringes – tværtimod er der indikationer på, at børn får et bedre forhold til den ikke-primære omsorgsgiver. Der er også indikationer på, at de fortsat opretholder en fornemmelse af familien, og at de føler sig bedre rustet til at klare tilværelsen. Man må imidlertid ikke glemme de forudsætninger, der knytter sig til disse konklusioner: Den første forudsætning er, at skilsmissen medfører, at konflikten mellem forældrene formindskes, den anden forudsætning er, at begge forældre – også den ikke-primære omsorgsgiver - involvere sig i barnets trivsel, og den tredje forudsætning er, at der børnene følges tæt i en varm, støttende og myndig atmosfære. For barnet er problemet, at disse forudsætninger ikke altid holder.

Når konflikter bliver til vold ...

Har der været vold i hjemmet før skilsmissen, er der intet, der tyder på, at volden stopper, når skilsmissen bliver en realitet. Tværtimod er den forslåede partner mere udsat ved fælles forældremyndighed, idet fælles forældremyndighed forudsætter kontakt mellem partnerne, og strategien med at forlade en voldelig partner for at få en tålelig tilværelse lider dermed skibbrud. Trods forsøg på at undgå kontakt er det alligevel vanskeligt at skjule den fjendtlige indstilling mellem forældrene overfor barnet, og det øger i sig selv risikoen for, at barnet ufrivilligt bliver vidne til volden.

---

² King, H.E. (2001): Children and Divorce. In Walker, C.E. & Roberts, M.C. (eds.): *Handbook of Clinical Child Psychology*. New York: John Wiley

³ Kuschner, M.A. (2009): A review of the empirical literature about child development and adjustment postseparation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50, 496-516

Reaktioner på vold i hjemmet kan være voldsomme, og når skilsmisse bliver en konsekvens, accelererer volden ofte. De psykologiske konsekvenser af vold i hjemmet er kendte og velbeskrevne⁴ og handler alt overvejende om barnets tab af daglig kontakt med den ene forælder samt følelsesmæssige reaktioner såsom vrede, ubehag, svigt og nedtrykthed. Velkontrollerede forløbsundersøgelser viser, at vold i hjemmet hænger sammen med moderens⁵ depression og giver barnet adfærdsproblemer og problemer med temperamentet.

Vold hindrer barnet i at udvikle de basale kompetencer, der skal til for at klare sig - modstandsdygtighed. Sat på spidsen er det især den vedvarende udsathed for hjemlig vold, der er afgørende, idet enkeltstående voldsepisoder ikke spiller en afgørende rolle for barnets modstandsdygtighed. Risikofaktorer, dvs. faktorer, der øger vanskelighederne for barnet, er bl.a. en moder, der lider af depression, en familie, der har en lav indkomst, et barn, der har et stærkt temperament, en familie, der overlader det til barnet at klare sig selv, og en familie, der har været udsat for andre stressende begivenheder⁶. Hvis disse faktorer er til stede, nedsættes barnets mulighed for at udvikle modstandsdygtighed. Og omvendt, et barn kan udvikle modstandsdygtighed, hvis beskyttende faktorer i familien er til stede, og volden ikke er vedvarende.

Vi skal således ikke se vold som en enkeltstående begivenhed, men som en del af en familiekonfiguration, hvor tilstedeværelsen af visse faktorer yder barnet så megen støtte i opvæksten, at det kan håndtere vold i hjemmet (uden dermed at acceptere vold!). Det kan være vanskeligt at forestille sig en varm atmosfære i familien, hvis der samtidig er vold i hjemmet, men det forekommer. Vold i hjemmet har således kun katastrofale effekter for barnet, hvis stemningen i familien er fjendtlig.

Hvordan virker fælles forældremyndighed?

Konsekvenser af de forskellige samværsordninger, der indføres verden over, er et forholdsvis uopdyrket område, og jeg skal samle resultater af de bedste undersøgelser, der findes. Det spørgsmål, der rejser sig, er om bestemmelserne om fælles forældremyndighed har utilsigtede bivirkninger.

Den tidligste forskning om fælles forældremyndighed viser, at den fungerer til barnets fordel, når forældrene er veluddannede og har en høj indkomst. Fælles forældremyndighed forudsætter en

---

⁴ Hardesty, J.L. & Chung, G.H. (1006): Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research. *Family Relations*, 55, 200-211

Kitzmann, K.M., Gaylord, N.K., Holt, A.R. & Kenny, E.D. (2003): Child witnesses to Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 2, 339-352

⁵ Her menes primær omsorgsgiver, men litteraturen handler næsten altid om faderens vold mod moderen.

⁶ Martinez-Torteya, C., Bogat, G.A., Eye, A.v., & Levendosky, A.A. (2009): Resilience Among Children Exposed to Domestic Violence: The Role of Risk and Protective Factors. *Child Development*, 80, 2, 562-577

stærk involvering fra begge forældres side, et fælles sæt af værdier og stor fleksibilitet. Undersøgelser peger på, at fælles forældremyndighed giver færre konflikter end individuel forældremyndighed. Dermed være sagt, at individuel forældremyndighed kan skabe konflikter i sig selv, idet den forsmåede forælder kan være utilfreds med den løsning, der blev resultatet. Der findes kun få studier, der sammenligner individuel og fælles forældremyndighed, og resultaterne er ikke tydelige, men signalerer dog, at børn, der vokser op i fælles forældremyndighed klarer sig bedre. Denne konklusion gælder imidlertid ikke i alle tilfælde: når der er mental sygdom, vold i hjemmet, omsorgssvigt eller andre ekstreme forhold, vil barnet blive udsat for vedvarende konflikter (plus eventuelt vold i hjemmet), der er skadelig for dets udvikling⁷. Fælles forældremyndighed har tilsyneladende utilsigtede virkninger for de familier, der i forvejen har problemer.

Konklusion

Den samlede konklusion er, at fælles forældremyndighed er velegnet for veluddannede og ressourcestærke forældre, mens fælles forældremyndighed kan forstærke problemerne for dem, der har problemer i forvejen. Fælles forældremyndighed kan være gavnlig for barnet, men kun under forudsætning af at forældrene ikke har problemer, der overskygger det behov, som barnet har for en tryk og stabil opvækst. Den eksisterende forskning om forældremyndighed viser, at det afgørende for barnet er kvaliteten af forholdet til forældrene – ikke hvem, der har forældremyndigheden, eller hvilken form for samvær, der er aftalt⁸. Barnet profiterer af, at forældrene fungerer godt (sammen eller hver for sig), og at rammerne omkring barnet er støttende, og at forældrene giver barnet en passende respons på dets behov. En fælles forældremyndighed er ikke nogen garanti for, at det vil finde sted.

---

⁷ Bauserman, R. (2002): Child adjustment in Joint-Custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of family psychology*, 16, 1, 91-102

⁸ Se (King, 2001) - note 2